

**Halmos Béla kiállítására
FUGA Budapesti Építészeti Központ
2015. január 14.**

Ezerkilencszázhetvenben történt.

Tizenkilenc éves voltam, másodéves építészhallgató, mikor Kallós Zoltán elvitt Székre és különösebb kommentárok nélkül az ottani fiatalok gondjaira bízott.

A táncház, a földpadlós, egy szál madzagon lógó villanykörte-től megvilágított(?) alacsony és zsúfolt szoba, melynek egyik végén padra ültetve Károly báty (Dobos Károly) és zenekara - csupa rossz arcú és mégis oly kedves figura - játszott és a zenéjükre tucatnyi, népviseletbe öltözött korombeli, vagy még fiatalabb leány és fiú hatalmas erővel járta a széki táncrend szigorú, méltóságteljes, atavisztikus élményeket idéző táncait, nos ez az élmény - rögtön az első éjszaka - egy életre ennek a világnak elkötelezettjévé tett.

Természetesen ez az élmény nem csak engem érintett oly mélyen, hanem sok száz és sok ezer magyarországi társamat, akik a táncházmozgalomba kapcsolódva ennek - és még számos más erdélyi - kisvilágnak hagyományait, örökséget megőrizték, átmentették, fenntartották, népszerűvé tették, világszerte terjesztették - s teszik ezt napjainkban is.

Kilépve a füst-, dohány-, pálinka- és izzadságszagú házból a friss, derengő, téhenillatú hajnalba, bizonytalan léptekkel dagasztva a sarat hazafelé, lassan kibontakoztak a homályból a nádfedeles, alacsony, kékre festett falú, dísztelen házak, csűrök, istállók és ólak, a rendezetlen, szegényes udvarok, a falu kusza szerkezete és a környező dombok egyhangú, kopár hullámai.

Minden együtt volt hát a máig élő sztereotíp jellemzők közül, melyekkel a Mezőséget azonosítják: a hajdani paraszti kultúra megőrzött jegyei: a viselet, a szokások, a zene és a tánc, no meg a szegénység, az igénytelenség és a szürke egyhangúság.

Ám, ahogyan a petróleumlámpa fénye mellett feltárult a lelkek gazdag színessége, úgy vált egyre színesebbé és gazdagabbá a

szűkebb és tágabb környezet, a ház, az udvar és a táj a reggeli nap fényében.

Persze ez a színesség nem a Gyimes rétjeinek harsogó zöldje és sokszínű virágpompája, a székely fenyvesek kékeszöld sötétje vagy a Királyföld szász falvaiban akkor még gondosan nevelt szőlők és gyümölcsfák otthonosan szelíd koloritja volt, hanem a sárgák, az okkerek, a szürkés- és barnászöldek hullámai között kibukkanó fekete és sötétbarna földdarabok melegsége, a szikes medrek fehérje és a sóvirág tengerként áradó lilája.

Tekintetem a kék falú, sárgás tetejű házak pöttyeit kereste a fák ritkás zöldje között, a Cigánysor agyagos háttérében, a dombok élén, a hófehér torony védelmében. Így terült el szélesen a falu, a maga három ágra bomlott fonatával beolvadva a dombok közé, a sekély völgyekbe az augusztusi reggel felszálló páráinak ragyogásában, de már a forró délelőtt ígéretével.

Ez a táj gyönyörű, sajátos világ, a benne élő és küszködő emberek tiszteletet, megbecsülést és segítséget érdemelnek. Aki önszántából ittmarad, vagy öntehetetlensége miatt ittreked, annak sorsa összefonódik ezzel a nem túl sok életlehetőséget nyújtó, szépséges és mégis félelmetes tájjal.

Az itteniek nem bírtak különösen értékes tulajdont, házaikat, tárgyaikat, környezetüket az egyszerűség, a szegényesség jellemezte. Szívós törekvésük - akkor még - nem állott arányban az elérhető eredménnyel.

Az igényesség mégis meg-meg mutatkozott: főképp a női viselet darabjaiban és a házbelsőt díszítő textiliák - hímzések és szőttesek - erőteljes pompájában. A tárgyi kultúra szegénységét az ünnepek és a hétköznapi szokásvilágának színes gazdagsága ellensúlyozta.

A hetvenes évek elején gyakran megfordultam Széken és felméréseket készítettem a népi építészet még fellelhető jellegzetes és régies emlékeiről. A rajzokat fotódokumentációval egészítettem ki, amely nem csupán az építészeti aspektusokra, hanem az emberek mindennapjaira és ünnepeire is igyekezett kitérni. Ez az anyag csupán 2005-ben jelent meg a nagyváradi Europrint kiadónál *Feneketlen a múltnak kútja. Szék népi építészetének dokumentumai* címen.

Annak ellenére, hogy útjaink sokszor keresztezték, keresztezhatték egymást, nem ismertem Halmos Bélát. Talán, ha egyszer, Martin Györgynél egy kézfogás és bemutatkozás erejéig találkoztam vele (és Sebő Ferencel), akik ugyanúgy, mint én a Kallós Zoltán látására és felvételeinek meghallgatására érkeztek. Találkozhattam volna vele Széken is, akárcsak Csoóri Sanyikával, Jánosi Andrissal, de mi mindig a felszegi táncházba jártunk Dobos Károlyhoz, aztán a púpos Szabó Kávés Istvánhoz – lévén barátaim döntő többsége felszegi – egyszer-egyszer Forrószegre Ilka Gyurit meghallgatni, de Icsánhoz Csipkeszegre sosem.

Nem ismertem tehát őt, de mégis nagyon jól ismertem. Ugyanaz motivált mindkettőnket: az ismeretlen és elveszett Paradicsom felfedezése, a Tündérkert birtokba vétele, az időutazás a saját magunk múltjába, az alapvető, atavisztikus őselmény varázsa, szűkebb s tágabb hazánk megismerése, a magyarságunk megélése – nem mások kárára, hanem éppen, hogy kezet nyújtva a másoknak, a többieknek.

Lévén igencsak fiatalok – mintegy mellesleg – a felnőtté, sőt nyugodtan mondhatom, emberré válásunk évei voltak ezek az esztendőik. A felfedezés és a rácsodálkozás azonban hamar átadta a helyét a cselekvésnek, a felismert értékek megmentése, dokumentálása, közkinccsé tétele iránti törekvésnek.

Sokan jártunk Erdélybe magyarországiak, külön-különféle helyekre és motivációval, Az úton sokszor találkoztunk látásból már ismert alakokkal, barátságok, szerelmek szövődtek, összetartoztunk, akár a hatvanas évek beatnemzedéke és hippie-társasága – odaát...

Sokak számára ez talán elég is volt, boldogan lubickoltak az erdélyi magyarok szeretetében – ahol még számítottunk valakinek – s a kalandokban, a nagy futásokban a rendőrök elől, a szénapadlások bolhás melegében, a szép magyar beszédben, az összetartozás örömeiben.

Eljártak táncházba – nem a falusiba, hanem Budapestre és öntudatlanul, szórakozva erőt merítettek az élő hagyományból, az őserőből, a tiszta forrásból.

Halmos Béla és társai – Sebestyén Márti, Sebő Ferenc, a biharisok, Novák tata, a katalizátorként sugárzó Martin György és Kallós Zoltán, s mind a többiek elévülhetetlen érdeme, hogy az ösztönös

érdeklődés és művészi érzékenység mellett tudatosan cselekedtek, gyűjtéseik nyomán született játékok szellemet szabadított ki a palackból – az értékek befogadásának igényét.

A Kodály módszerénél is hatékonyabb, mert hatásosabb, a rock nemzedékének kulturális igényéhez és habitusához jobban illő, a tiltakozásnak, a különállásnak és a lázadásnak nemesebb célokat adó mozgalom keletkezett, mely egyre terjedt, szerte a volt egész Hazában, s aztán az egész világon. Immár több nemzedék hangszerein szól a valódi népzene, s gyermekektől öregekig százezrek járják a széket, a palatkait, a gyimesit, a moldvait és a többi, Budapesten, Kolozsvárt és Tokióban.

Halottak már az egykori adatközlők, az énekesek, a zenészek, a táncosok. Halott már Dobos Károly, Icsán, Ilka Gyuri, a púpos Pista, Neti, Zerkula és halott Martin György és Halmos Béla is. Kevesen maradtak, akik még értően s első kézből tudják az igazit. Jó időre eltűntek a táncházak, s egyáltalán a népzene- és tánc a falusi fiatalok világából. S a tiszta forrásba már igencsak belelógatta lábát Világzene őurasága...

Éppen ezért felmérhetetlenül értékes Halmos Béla munkája – életműve, mert nem csupán játszott – és igencsak kitűnően játszott – a népzene, hanem tudományos igénnyel gyűjtötte, leírta, rendszerezte, archiválta, hozzáférhetővé tette azt a hatalmas anyagot, amelyet megismerni és elsajátítani módja volt.

Ugyanakkor a tudományos pálya mellett igencsak gyakorlati ember volt, hiszen játszott, mindvégig játszott, még hozzá nem csak színpadi, hanem tánc alá való zenét.

S nem elég, hogy játszott, hanem tanított is, primások nemzedékei tanultak tőle, akik a “régi nagyoktól” már nem tanulhattak. Azok akik ma itt nekünk muzsikálnak, nagyon is jól tudják, miről beszélek.

A nagyvárosok: Budapest, Kolozsvár, Vásárhely és Csíkszereda táncházaiból visszaáramlik a zene a falvakba, ahol a leendő primásokat a Halmos Béla tanítványai tanítják zenélni, s a táncokat a rég felgyűjtött lépéseket tudományból ismét eleven mozgássá transzponáló ország- s világszerte ismert együttesek vezetői és tagjai adják vissza a hagyományörzőknek. Széken táncházat a Csipkeszegen letelepedett Holland Misi - Michel van Langeveld -

tart fenn - mellesleg a régi táncházban - Paprikás Katinál - ahol még lcsán muzsikált.

Jól ismertem, persze, hogy jól ismertem Halmos Bélát, hiszen kollégák voltunk, ugyanazt és ugyanott tanultuk, a Műegyetemen az építészmérnöki karon. Körülbelül ugyanúgy, ugyanakkor és ugyanott jöttünk rá a feladatra – ő végzett már és dolgozott, én még csak másodéves voltam. Ugyanaz elé a választás elé kerültünk – tanult szakmánk, vagy valami megfoghatatlan szabad pálya: a szolgálat.

Szerencséjére Halmos Béla jól döntött - egész életútja ezt igazolja. És nem csupán az ő szerencséje ez a döntés, hanem a nemzedékéé – a mi nemzedékünké – amelyiknek ugyancsak nagy hasznára és épülésére szolgált ez a döntés.

A zene, a hangszer, a tánc csodálatos világ, művelői olyan nyelvet beszélnek, mely minden más egzakt tudást szükségtelenné tesz, emberek, népek, nemzetek megértik és pillanatok alatt befogadják. A zenész, akinek muzsikájára táncra perdülnek a lábak – varázsló.

A rajz, a festmény, az épület távoli, titokzatos és a többség számára ma már értelmezhetetlen. Az érték, mely halott, merev, a tömegek számára megközelíthetetlen. Az épület, melyben az életünk zajlik, kibogozhatatlanul érdektelen, a leírt, felgyűjtött múlt, az irodalom kikopik a köztudatból, képtárba nem járunk, festményt, szobrot nem nézünk – és ez tapasztalataim szerint sajnos igaz az építészhallgatók zömére is.

Ezért is örömteli Halmos Béla döntése, hogy művészetéül a zenét választotta.

Elindult egy másik úton is – az építészet – nota bene a településrendezés – területén is, ezt azonban – másodszorra – végleg feladta, és ezt is jól tette. A hetvenes- nyolcvanas évek településrendezése sok esetben inkább rombolás volt, mint építkezés. A szellem, mely sokszor nem is kényszerből, hanem csupán konok megszokásból, nem csak a fiatalok kedvét vette el, hanem a munkáját is. Csete és Makovecz szívóssága iskolateremtő kitartása kellett, hogy valami itt is megmozduljon - akkoriban sajnos csupán az igencsak szűk szakmai közvéleményben.

Jól ismerem Halmos Bélát, noha a szolgálat számomra inkább csak az utóbbi tíz évben vált lehetővé. Arról a pontról, ahonnan mindketten indultunk - hosszú és nem eredménytelen harminc év után - csak most rugaszkodhattam újra el, de az olyan példa, mint az övé: hosszú csendes felkészülés, biztos szakmai tudás, tudományos és művészi igényesség; biztatás és példa lehet mindannyiunk számára.

A falakon körben Halmos Béla rajzai. Fiatalkori művek, zsengék ezek, melyeket még szinte gyermekként készített. Szülővárosának rajzkörében, nyilván az otthoni inspiráció hatására, de saját bontakozó tehetségét próbálgatván keletkeztek ezek a lapok eleven emberekről és halott tárgyakról. Váltakozó színvonalú, de mindig karakteres, erőteljesen és határozottan formált fejek, jól szerkesztett tiszta ábrázolások. Elárulják, hogy tehetséges kéz és fej munkái, alkotójuk eséllyel indulhatott volna egy másik, a képzőművészi pályán is. Halmos Béla azonban jóval többet tett: eleven emberek papírra dermedt képei helyett eleven emberek kezéből s szájáról ellesett eleven tudást hagyott ránk.

Kérem, fogadják illő szeretettel ezeket a munkákat melyek egy alkotó ember tehetségének sokoldalúságát tanúsítják és emlékezzenek – emlékezzünk – illő tisztelettel a művészre, a tudósra és a tanárra, aki már nem lehet közöttünk.

Budapest, 2015. január 14.

Wagner Péter DLA
építész